

Néphatalom, ami nincs

Amikor Magyarországon a hatalom deklaráltan a nép kezében volt, mindenki tudta, hogy nincs ott. A rendszer őszinte hívei őszintén gondolhatták, hogy a népnek az adott történelmi helyzetben ez a hatalom a legjobb, sokkal jobb, mint volt, sokkal inkább a népért való, de azt ők sem gondolták – legalábbis az ünnepnapi tudat alatti gyakorlati tudatukkal –, hogy a hatalom a nép kezében van. A néphatalom ünnepeiként ünnepelt(ett)ék november 7-ét, március 21-ét, április 4-ét, de nem ünnepelt(ett)ék soha március 18-át! Azt az egyetlen napot, amikor a nép ténylegesen átvette a hatalmat, és gyakorolta, ameddig gyakorolhatta. Pontosan 72 napig. A párizsi kommünt csak a kapitalizmusban élő antikapitalisták ünnepelték Franciaországban (igaz, ők sem az első, hanem az utolsó napját, nem a győzelmét, hanem mártírjainak gyásznapját, május 28-át).

Nálunk a párizsi kommün soha nem volt téma. Alig beszéltek róla, alig tanították.

A kommün centenáriuma a *Nép-szabadság* címlapján a szövetkezetek önállóságáról szól a vezércikk. A címlap tetején az első számú hír az, hogy Losonczi Pál lett a Somogy megyei 12. számú választókerület jelöltje. Az első oldalra ráfér még, hogy ismét Indira Gandhi alakíthat kormányt Indiában, hogy Vlagyimir Pavlov lett a Szovjetunió új budapesti nagykövete, hogy elzárják a Laoszba betört intervenciók vissza-

vonulásának útját, hogy lemondott a finn kormány, és most költöznek be a lakók Tolna megye legnagyobb lakóházába. A párizsi kommün centenáriuma a negyedik oldalra szorult. Másnap két rövid cikk tájékoztatót a kommünrel kapcsolatos rendezvényekről – a kilencedik oldalon.

Senkinek nem volt érdeke, hogy a párizsi kommün iránt széles körű érdeklődés mutatkozzék, hogy közbeszéd és közvita tárgya legyen, hogy alkalmat adjon következtetések levonására. Három következtetés levonásának veszélye fenyegett. Egy: nemcsak deklarált, hanem tényleges néphatalom is létezhet, amelynek az előbbihez igen kevés köze van. Kettő: a tényleges néphatalom a hívei által szintén néphatalomnak deklarált parlamentáris polgári demokráciára sem hasonlít. Három: a tényleges néphatalom működésképtelen és fenntarthatatlan.

Akik szimpátiával, de a valóság iránti elkötelezettséggel közelítenek a kommünhöz, kénytelenek ezekhez a következtetésekhez vezetni az érdeklődőket, még ha maguk ezeket nem is fogalmazzák meg ilyen egyértelműen.

Eddig nem volt, de most már van a magyar olvasó kezében olyan alapos monográfia, amely lehetőséget ad arra, hogy a kommün tanulságain mélyen elgondoljunk. Ezt egy Párizsban élő, a Sorbonne Centre Interuniversitaire d' Etudes Hongroises kutatóintézetében dolgozó magyar történésznek köszönhet-

jük (Balázs Gábor: *Párizs Szabad Város – 1871 – a párizsi kommün*, Napvilág Kiadó, 2020, 392 o.).

A néphatalom kérdése csak akkor vetődhet föl, ha a nép nem azonos a társadalmat alkotó egyének összességével, hanem a lent lévőket (underdogs) jelenti a fent lévők (topdogs) ellenében. Ha ugyanis mindenki, a király, a Führer, a pártfőtitkár, a hadseregtábornok és a főinkvizítor is a nép része, ha ez a fogalom összefogja a társadalom hatalmasait és hatalom-nélkülijeit, akkor a hatalom mindenképp a nép (valamilyen részének) kezében van. Ha a nép osztályfogalom, vagyis azoknak az összességét jelenti, akik nem a vagyonuk működtetéséből élnek, hanem foglalkoztatottak vagy keresőképtelenként foglalkoztatottak által vagy az állam által eltartottak, akkor a magántulajdon felszámolása elég ahhoz, hogy néphatalom legyen, mert munkaviszonyban gyakorolják hatalmat, akik gyakorolják, és nem vásárolják meg a magánvagyonukból mások munkaerejét. Akkor Pol Pot Kambodzsája, Sztálin Szovjetuniója, Ceaușescu Romániája, Rákosi Magyarországa stb. is néphatalom.

Ha a nép a (nagykorúságuk elérése után) választójoggal rendelkező egyének összessége, akkor a parlamentáris polgári demokrácia ab ovo néphatalom, miután ezen egyének összessége dönti el a szavazataival, hogy kiké legyen a kormányzó és törvényhozó hatalom. A polgári demokrácia liberális híveinek (akik közé ezen írás szerzője is tartozik) érdekük lehetne, hogy ezt az értelmezést elfogadják, és eltekintsenek attól a szakadéktól, amely elválasztja a politikai és a gazdasági hatalom

gyakorlóit azoktól, akik pusztán szavazatok millióinak egyikével befolyásolják – önmagában érzékelhetetlen mértékben – a hatalmat gyakorlók összetételét. Ezzel azonban egy rendszer éppoly valóságellenes apologetái lennének, mint azok, akik a pártállam néphatalmi jellegét igazoló népfogalmat alkalmazzák.

Ha azonban nem ezt teszik, és mégis a parlamentáris polgári demokrácia hívei maradnak, akkor be kell látniuk és be kell vallaniuk, hogy néphatalom tartós és működőképes rendszerként nem létezik és nem is létezhet. Egyszerre kell képviselniük azt a nézetet, hogy az általuk favorizált hatalmi formánál nincs népibb, és azt, hogy az sem néphatalom. Csak a saját keretein és korlátain belül lehet, amennyire lehet, népibbé tenni.

Ha néphatalom nincs, és a párizsi kommün néphatalom volt, akkor mi volt a párizsi kommün? Balázs Gábor könyvéből kibontakozik a válasz: maga volt a lehetetlenség, amely lehetetlen körülmények között egy történelmi pillanatra lehetségessé vált.

A történelmileg igen rövid idő alatt a többszörösére duzzadt, Georges Eugène Haussmann báró vezérletével hatalmas mértékben átszerkesztett, szegregált, példátlan modernizációs folyamaton átesett, kétmillió Párizsban, ahová 1860–1866 között 300 ezer betelepülő érkezett; a legkifinomultabb fényűzés, fogyasztásra ösztönzés és a legmélyebb nyomor városában, a kapitalizmus legkiszákmányolóbb korszakában a lehető legtávolabb volt egymástól a fent és a lent. A proletár Kelet-Párizs és a burzsoá Nyugat-Párizs. A nem-nép és a nép. A nép inkább tudatában

volt nép mivoltának, mint bárhol másutt. A munkás osztálytudat helyett olyan nép-tudat volt itt, amely összefogott mindenkit, nagyüzemi, kisüzemi munkást, kézművest, szolgáltatót, értékes szaktudással rendelkező szakmunkást, a sajtójában gürülő kisiparost, kiskereskedőt és a szellemi, hivatali munka proletárjait.

A nagy forradalom óta Franciaországban Párizs népe volt az „igazi” nép. A mélyfrancia (France profonde, mély Franciaország). Nem a vidék népe, amelyet az egyház uralt, és amelynek jó fele – okszitán, breton, baszk, német stb. – nem is tudott franciául, ahol az írástudók aránya a párizsinak töredéke volt, s amely az utolsó uralkodó, III. Napóleon bukása után is, szabadon is a monarchistákra szavazott. A Párizsban döntő többségben lévő republikánusok joggal tarthattak attól, hogy ez a többség megbuktatja ezt a köztársaságot is, mint ahogy megbukott az előző kettő is.

Adott volt tehát minőségi és mennyiségi tekintetben is a megfelelő „népsűrűség” – kivételes mértékben politikai nép az előző nyolcvan év számos felkelésének és forradalmának, a történelem közvetlen népi, sans-culotte alakításának tapasztalataival, emlékeivel.

Párizs népe volt a legpatriótább, és a radikális része volt a legradikálisabban patrióta. A honvédelem és a forradalom már a nagy forradalom idején is összekapcsolódott. Amikor Párizs népe 1870 szeptemberében a döntő vereséget jelentő sedani ütközet után megbuktatta a császárságot a magát megadó császárral együtt, egyszerre és egymástól elválaszthatatlanul követelte a köztársaság

megalakítását és a háború folytatását a poroszok ellen.

A felfegyverzett Párizs elszenvedte az ostromot, a vele járó éhínséget, és szembenézett a harmadik köztársaság első, általános választójoggal, a kor normáihoz képest nagyon szabadon megválasztott nemzetgyűlésével, amelybe a vidék igen nagy arányban monarchistákat szavazott be, és amely elfogadta a nagyon megalázó békefeltételeket. Amikor pedig a kormány csapatokat küldött a városba, hogy lefegyverezze Párizst, a Nemzetőrséget, kitört a forradalom, megszerveződött a néphatalom.

Ez a néphatalom úgy működött hetvenkét napig, mintha nem is kellett volna működnie. A város abban a rendkívüli állapotban maradt, amelybe az ostrom sodorta. A városban a gazdaság, a termelés gyakorlatilag leállt, szinte teljes volt a munkanélküliség. A munkaképes korú férfiakosság majdnem teljes egészében fegyveres szolgálatban, a Nemzetőrség szolgálatában állt, és annak zsoldjából élt, más kereseti lehetőség nem is igen kínálkozott. A kormánycsapatokkal vívott végső harcok kezdetéig, a kommün utolsó véres hetéig a hatalom birtokába jutott nép időmilliomos volt. A háború alatt megalakult helyi éberségi bizottságokban, a városban működő klubok ezreiben, a gyűléseken, az áprilisban szabadon megválasztott önkormányzatokban, a kommün, a Nemzetőrség vezető szerveiben és általában az utcán, mindenhol vég nélkül csépeltek a szót. Rengeteget beszéltek arról, miként fogják berendezni az új világot, rendeleteket is hoztak erről, kiáltványok tömege borította el az utcákat, de gyakorlatilag alig történt valami, mint ahogy

ennyi idő alatt nem is történhetett sok minden. A várost pedig eközben lényegében a helyükön hagyott régi tisztviselők működtették tovább.

A néphatalom tehát üresben járt, malmai nem örültek semmit, de azt a semmit valóban a nép örölte, valóban a „lent” lévőik, akik valóban a maguk urainak érezhették magukat, a maguk véleményét mondták és ütköztették, a nép-szabadság eufóriájában éltek. Amennyire csekély volt a néphatalom tartalma, annyira hatalmas az élménye! „Párizs, a párizsiak örömét nehéz túlbecsülni. [...] Párizs boldog volt és ünepelt.” Henri Lefebvre leírásában: „A párizsi kommun leginkább egy hatalmas, nagyszabású vigasság volt... A közösség tavaszünnepe, a kitagadottak és proletárok ünnepe... mindenekelőtt örömmel átítatott nagyszerű totális mulatság, a modern idők legnagyobb mulatsága.”

A köztársaság kikiáltása után Párizs lakosságának legradikálisabb, legrendszerellenesebb, legaktívabb része, a szólásszabadság és gyülekezési szabadság mámorában lefolyó gyűlések népe hozta létre a poroszok elleni harcba magát bevető városban a nép által megválasztott éberségi bizottságokat, amelyek küldöttei valamiféle alternatív kormányt alkottak az ország szabadon, de a tudatlanságban és „a vallás börtönében” tartott „analfabéta parasztság” dominanciájával megválasztott kormánnyal szemben.

A Nemzetőrség az ostrom után, a háború lezárása után is fegyverben maradt. A kétmillió Párizsban 900 ezer ember megélhetése függött tőle. Helyi egységei lényegében önkormányzatként működtek, és irányították a maguk területén az életet.

„A »Párizs szemben a vidékkel« hanglejtéséből született meg az eszme: valamiféle szervezeti formát kell találni a felfegyverzett republikánus párizsi népnek. Ez lett a Nemzetőrséget alkotó zászlóaljok föderációja és az ezt irányító Központi Bizottság létrehozása. A Nemzetőrség maga választotta tisztjeit, parancsnokait, struktúrájával biztosított volt az »egyszerű« nemzetőrök közvetlen képviselése.”

A kormány nem engedhette, hogy Párizs állam legyen az államban. Nem mondhatott le a Nemzetőrség lefegyverzéséről, és amikor ezt 1971. március 18-án bizonyára elégtelen erővel és rossz stratégiával megkísérelte, akkor a Nemzetőrség egységei és a kormánycsapatokat körülvevő párizsi nép meghátrálásra kényszerítette a kormány csapatait. Párizs egyetlen ura a Nemzetőrség lett, és felállították, szabadon megválasztották Párizs önkormányzatát, a kommünt. Ezzel megteremtették a történelemben először a néphatalom működőképes kereteit – azok szemében, akik szerint ez lehetséges.

Kétségtelenül kialakult egy új társadalmi rendszer jövőképe, amelyben az ország önkormányzó kommunok föderációjából állt volna, amelyek maguk dönthették el, hogy a párizsi kommun programja szerint rendezik be az életüket, vagy sem. A párizsi kommun jövőképében pedig a munkások vették volna át az uralmat a gazdaságban. A tulajdonosok helyett ők határozták volna meg a munka menetét és javadalmazását, ők élvezték volna munkájuk hasznát a tulajdonosok helyett. Mivel így lényegtelennek is vált volna a tulajdonos személye, a magántulajdon kisajátítása nem is tűnt lényeges

kérdésnek, nem is igen foglalkoztak vele ebben a 72 napban. Így alakult volna ki egy egalitárius társadalom, amelyben betemetődik a mélységes szakadék a két osztály között, amelyet Párizs forradalmi népe érzékelt. Azok között, akik sokat dolgoztak a nagyon kevésért, illetve akik semmit sem dolgoztak a nagyon sokért.

Ezt a modellt azonban nem tudták bevezetni néhány hét alatt. Még azokban a műhelyekben sem kezdődött el a termelés, amelyeket a városból eltávozott, elmenekült tulajdonosoktól sajtátítottak ki. Természetesen az általános, kötelező és világi közoktatás sem indulhatott be, a kommünnek ezt a forradalmi projektjét a polgári, kapitalista köztársaság valósította meg a kommün utáni időszakban.

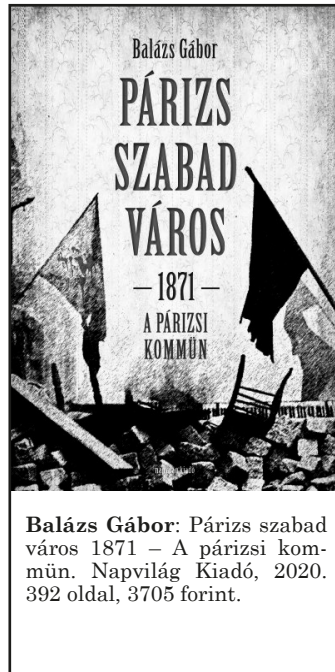
A kommün sem tudta elkerülni a közvetlen demokrácia képviselői, közvetetté válását. Létre kellett hozni a helyi kommünök Központi Bizottságát. „A végrehajtó, a törvényhozó hatalom és adminisztráció jó része viszonylag kis létszámú ember kezébe került... amelyet a közvetlen demokrácia legszélesebb modellje egészített ki, a mandátummal rendelkezők (a Bizottság tagjai) állandó ellenőrzésével, végső soron visszahívásuk jogával is... leginkább elviekben volt ez így. A nép állandó beavatkozása a döntéshozatali folyamatokba inkább kivétel volt a

kommün alatt, mint szabály. Maga a kommün kétségtelenül a népből jövők kormánya volt, amely a nép érdekében, legtöbbször az ő elvei és akarata szerint kormányzott... de nem a nép által. Mindez meglehetősen zűrzavarral, összevisszasággal,

gyakran döntésképtelenséggel járt.” Igaz, hogy a város ilyen körülmények között is működőképes maradt, „senki sem éhezett, a közszolgáltatások működtek”, és igazságosabbá tették az életet, mint azelőtt és azután volt, de ezt a működőképességet nem az új hatalmi szervek biztosították, hanem a régi közigazgatás, amelyet működni hagytak. A tisztviselők azon – ha nem is forradalmár, de elkötelezetten republikánus – kisebbsége működtette heroikus munkával a

várost, amely nem menekült el. A kommün látványosan semmibe vette a tisztviselőkkel kapcsolatos saját rendeletét, miszerint a tisztviselőket választani kell, és nem lehet szó funkcióhalmozásról. A tisztviselők fizetése sem szállt le a nép szintjére. Átlagosan hatszor annyit kerestek, mint amennyi zsoldot a nemzetőrök kaptak. „A központi államigazgatás elég hagyományosan működött a forradalmi időkben is.” Ha forradalmi módon működött volna, aligha működött volna.

A május elején a döntéshozatali káosz megszüntetésére létrehozott Közjóléti Bizottság „elvileg dikta-

Balázs Gábor: Párizs szabad város 1871 – A párizsi kommün. Napvilág Kiadó, 2020. 392 oldal, 3705 forint.

túrát gyakorolhatott volna a forradalom felett, ám végül a diktatúra még verbálisan sem valósult meg, az új intézmény csak növelte az összevisszaságot, és nem melleleg kettészakította volna a kommün irányító testületét”.

A diktatúra, a terror nem azért nem valósult meg, mert nem volt rá szándék és igény, hanem azért, mert az új társadalmi rendszer nem kezdett el működni, és nem jutott el olyan döntési kényszerekig, amelyeknek csak diktatúrával és terrorral lehetett volna megfelelni.

A kommün Párizsában jelentős szerepet játszottak a diktatúrapárti irányzatok. Az etatista diktatúrát támogató neojakobinusok, az antietatista forradalmi diktatúrát hirdető blanquisták és a sans-culotte minta követői. A klubokban, a gyűléseken, az éberségi bizottságokban, az utcákon tömegek követelték a terrort „a nép ellenségeivel” szemben. A Favié-klubban például így: „Egyszóval a kommün nem fog meghátrálni semmilyen forradalmi intézkedés elől, jaquerie-t ígérünk, és ha szükséges, '93 terrorja semmi lesz ahhoz képest, ami a reakciósokra és az árulókra vár.”

Ez a szükségesség csak a forradalom utolsó, „véres hetében” jelentkezett, amikor a betörő kormánycsapatok iszonyatos vérengzést rendeztek, sok ezer nemzetőrt, kommunárt megszároltak le, végeztek ki. Ekkor, a kommün utolsó napjaiban végeztek ki 90 túszt, és akkor lincselte meg a La Roquette börtönbe betörő tömeg 53 foglyot.

A fegyveres harcokon kívül lemészárolt, halomra lőtt, terrorperek után kivégezt, bebörtönzött, kényszermunkára ítelt, Új-Kaledóniába

deportált tízezrek mellett a kommün áldozatainak száma eltörpült, de a terror potenciálja benne volt a kommünben, ha odáig haladhattak volna a dolgok. Amelyek azonban odáig sem haladhattak, hogy a konkrét teendők megkövetelték volna a választást a különböző irányzatok felfogásának megfelelő intézkedések között, ezért a belső ellentétek sem éleződhettek ki odáig, hogy ezek az irányzatok árulóvá minősítsék egymást. Olyasféle folyamat, amely 1917-ben a „minden hatalmat a szovjeteknek” (az oroszországi „kommünöknek”) jelszavától eljutott a semmi hatalmat a szovjeteknek valóságáig, 1871 Párizsában nem is mehetett végbe.

Az államhatalmak szétválasztásáról, különböző állami intézményeknek a központi végrehajtó hatalomtól való függetlenségéről természetesen szó sem volt, és nem is lehetett. A forradalom és a néphatalom ezt kizárja, hiszen ebben az esetben az elválasztott államhatalmak és a független állami intézmények a forradalomtól, a néphatalomtól lennének függetlenek, tehát annak a világnak a részei maradnának, amelyet a forradalom tagad és lebontani igyekszik. Ha viszont az államhatalmak nincsenek elválasztva, és független hatóságok, állami szervek sem léteznek, akkor minden egyén és minden kisebbség védtelen a forradalmi hatalommal szemben. Akkor is, ha az néphatalom lenne. A néphatalom nem is gondolható el másképp, mint a többség diktatúrájaként.

A kommün egyrészt a szavak felszabadulását jelentette, a szólásszabadság és a sajtószabadság mámorát. Hetven újságot alapítottak pillanatok alatt. Másrészt a felsza-

badult szavak a leghatározottabban tagadták a vallásszabadságot, tehát a világnézeti szabadságot. A Club de la Révolution háromezer tagja által egyhangúlag elfogadott követelmények között volt „a vallások betiltása, a papok, a monarchisták... és bűntársaik azonnali letartóztatása; javaik... elárverezése a nép javára”. Ez a klub a Saint-Bernard-templomban működött, amely ekkor már nem volt templom. Amelyik templom még templom volt, és miséztek bennük reggel, délután sok helyütt azokban is klubok gyűléseztek, és a szószékről a papokat gyálázták. „Az egyházellenes mozgalom újra fénykorát élte... Néhány templom kifosztására is sor került, de inkább az volt a jellemző, hogy bennük szentségtörő, a vallást kifigurázó szeánszokat tartottak, groteszk felvonulásokat, gúnyolódó jelmezbálokat. Nagyjából kétszáz papot tartóztattak le, sokszor igen megalázó módon, és végül a tűzok sorában Párizs érsekét is kivégezték.

A francia katolikus egyház kétségkívül egybeolvadt a monarchiával és élen járt a jogfosztásban. Tilos volt a nem egyházi temetés, a válás, a kongregációk voltak az oktatás meghatározó tényezői. A monarchikus-abszolútista hatalom elleni népi harc szükségszerűen jelentette az egyház és a vallás elleni harcot is, mert a néphatalom nemigen tud olyan árnyalt lenni, hogy az egyház hatalmi szerepe elleni harcot elválassza az egyház ellenitől, a vallás ellenitől, az istenhit ellenitől. Az állam és az egyház szétválasztása a nagy forradalomban is, a kommünben is az Isten, az istenhit elleni harccal vált egyértelművé, ez a hagyomány folytatódott a 20. századi kommunista

világrendszerben, és ez kompromittálja ma is széles körben az állam és az egyház szétválasztásának polgári demokratikus elvét, kivált ha azokat olyanok képviselik, akiknek a vallásszabadságot eltipró állampárti hatalomhoz is közük volt.

Balázs Gábor furcsának találja, hogy miközben a legnagyobb költők, Verlaine, Rimbaud „a kommün mellé álltak, addig az írók közül szinte mindenki (Victor Hugo részleges kivételével) nemcsak egyszerűen szemben állt a párizsi kommünnel, hanem a legdurvább rágalmakat szórta rá, ma már elképzelhetetlen szörnyűségeket vetett papírra, és bizony műveivel maga is előkészítette, támogatta és utólag is jóváhagyta minden idők egyik legvéresebb politikai mézszárlását”. A huszadik század milliós, tízmilliós nagyságrendű politikai mézszárlásai után ez a mondat így nem teljesen helytálló, de ez a lényegen nem változtat. A különbséget talán nem a műfajokban kellene keresni, hanem abban, hogy a dekadens költők „túl” voltak azon, hogy bármilyen társadalmi rendszerben higgyenek, és keressék a társadalom számára a boldogulás útját, a tipikusan 19. századi realista, romantikus és naturalista írók pedig nem. Polgári írók voltak, a polgári rendben keresték a közjót. Nem értettek egyet a kommünnel, féltették tőle a polgári köztársaságot, joggal. Nem ez szorul magyarázatra, hanem az a féktelen, az események megértését nem igénylő gyűlölet, amellyel némelyikük a kommünről beszél. Théophile Gautier (aki mellel legalább annyira volt költő, mint prózaíró) például így ír: „Minden városban léteznek vastag rácsokkal lezárt oroszlánbarlangok, ahová bezárják a vadállatokat,

a bűzlő fenevadakat, a harapós szörnyeket, akiket a civilizáció nem tud megszelídíteni, akik vérre szomjaznak, akiket a tűzvész úgy szórakoztat, mint a tűzijáték, akiket mulattat a lopás... ezek a szörnyszívűek, gyűlölettel telt lelkűek, ez az undorító csőcselék... Egy nap előfordul, hogy a figyelmetlen állatszeliidítő elfeledkezik a kulcsokról, ekkor a vadállatok rátörnek a veszett ordításuktól megrémült városra. A rácsok nyitva találtattak 1993 hiénái és a kommün gorillái előtt.” Ezt a kifinomult l' art pour l' art mester 1871-ben írta, a kivégzések, megtorlások évadán.

Zola a kommünt „lázás betegségeként”, vezetői „őrült delíriumaként”, a „bestialitás tombolásaként” írta le. Az *Összeomlás* című regényében a kommünt és megtorlását „szörnyű szükségszerűségnek” állítja. George Sand számára a kommün „őrült szaturnália” volt. Anatole France (szintén költő is) a kommün vezetését „gyilkosok csoportjának”, „a téboly és a bűn kormányának”, „gazemberek bandájának” nevezi. Flaubert George Sandhoz írt levelében pedig ez áll: „Micsoda vadállatok! Ez az utolsó megnyilatkozása a közép-kornak... Azt hiszem, gályarabságra kellene ítélni az egész kommünt. [...] Kényszeríteni ezeket a véres hülyéket, hogy eltakarítsák Párizs romjait, lánccal a nyakukban, ahogy a veszett kutyákkal bánnak.”

A sokkal kevesebbhez sokkal többet tett hozzá a versailles-i kormány

1871-ben, mint a Tanácsköztársaság után az ellenforradalmi rezsim Magyarországon. De a kor irodalmi csúcsmínőségét képviselő alkotók ezzel sokkal inkább azonosultak ott, mint fél évszázaddal később itt.

Ezek a vérfagyasztó idézetek liberális, republikánus polgár számára arról szólnak, mennyire nem mindegy, miként nem hiszünk abban, amiben nem hiszünk. Miként vetjük el, amit elvetünk. Mivel azonosulunk ennek során. Mennyire látjuk meg az elérhetetlen értéket, igazságot abban, amit nem tartunk elérhetőnek, s melynek megkísérlését tragikus rossznak látjuk.

A kommün fényében értékelhetjük, micsoda mázlink van nekünk, liberálisoknak '56-tal. '56 leginkább az önigazgató szocializmus forradalma volt. Annak működőképességéről a forradalom nem egészen két hete alatt és a munkástanácsok felszámolásáig eltelt időben végképp nem derülhetett ki semmi. Aki nem hisz a kommünmodell működőképességében, aki a párizsi kommünt nem tekint a magáénak, az '56-ot miként? Hát úgy, hogy nem az igenléssel, hanem a tagadásával azonosul. A totalitárius pártállam elleni lázadással. De mit tennénk egy olyan '56-tal, amely egy szabadon választott nemzetgyűlés ellen lázadna? Amelynek lehetséges alternatívája a liberális polgári, kapitalista állam, amely persze akkor sem valósítja meg a néphatalmat, ha demokratikus?